

Avatud Majad nr. 34
Kalamaja metamorfoos

09.12.2017
kell 12:00

Grupijuht Kaidi Õis, arhitekt

Seekordne Avatud Majade ekskursioon on jalutuskäik läbi Kalamaja, et tutvustada selle kiirelt muutuva asumi mitmekülget ruumilist arengut. Külastame nelja hoonet, mis pakuvad võimaluse kogeda Kalamaja identiteedi teisenemist viimastel aastakümnetel ning sellega kaasnenud ruumilist paljusust, mis teeb silmad ette mitmele teisele Tallinna piirkonnale.

EESTI ARHITEKTUURIMUSEUM
MUSEUM OF ESTONIAN ARCHITECTURE

Vana-Kalamaja 20a esialgne fassaadivaade. Erki Valdre

Balti jaama turg

Aadress: Kopli 1
KOKO arhitektid
(Raivo Kotov, Lembit-Kaur Stöör, Martin Tago)
Valmimisaasta: 2017
Tulevikustenaarium: Kogukonnakeskne areng

Turg on läbi ajaloo olnud suhtluse ja kokkusaamise koht. Turg on avaliku elu keskus, mis pakub kaupa, tegevust ja vaatamängu ning on sellisena tähenduslik nii kohalikule kogukonnale kui ka laiemale avalikkusele. Balti jaama turu renooveerimisprojekt oli loogiline ruumiline reaktatsioon Kalamaja sotsiaalsele uuenemisele olukorras, kus nn kauboikapitalismi ajajärgust pärinev vana turg suurt osa kohalikust kogukonnast enam ei kõnetanud.

KOKO arhitektid defineerisid turu kõike- ja kõikiühendava katusena. Üle kogu kauplemisala ulatuv katus järgib ja võimendab ajaloolist Vernerit laohoonete katusemaastikku. Katus loob Balti jaama turust sakraalse vimkaga maamärgi, rõhutab raudteearhitektuuri paralleelset iseloomu ning ühtlasi täidab praktilist eesmärki kaitsta kauplejaid ilmastikutingimuste eest. Katuse lainetus jätkub turu Õhtu- ja Hommikuväljaku sillutisemustris, sidudes sise- ja välialad orgaaniliseks tervikuks.

Balti jaama turg on nähtus rubriigist "Võimalik vaid Kalamajas", kus dialoogile avatud eraarendaja, aktiivse kohaliku kogukonna ja linna koostöös on suudetud ära hoida järjekordse kaubanduskeskuse sünd. Tulemus, mis illustreerib kogukonda sisuliselt, mitte vaid vormiliselt kaasava linnaplaneerimise tegelikku potentsiaali.

Nova maja

Aadress: Kopli 6 ja 4a
Arhitekt: Martin Aunin
Valmimisaasta: 2017
Tulevikustenaarium: Kesklinnastumine

Mastaabimuutus väljaspool Kalamaja miljöola kaitsvaid piire: kahekoruseliste agulimajade järkjärguline asendumine viie- kuni kuuekorrukseliste kinnise hoonestuslaadiga ja kvartali perimeetrit järgivate kivimajadega ei ole Kopli

tänava alguses uus nähtus, vaid juba 1930. aastatel eesmärgiks seatud linnaruumiline arengusuund, mille "majakas" on Nova maja naaber, Päästearmee maja (Kopli tn 8, arhitekt Eugen Habermann, valmis 1938).

Nova maja ruumiline ülesehitus on defioneeritud Kesklinnast, täpsemalt vanalinnast lähtuvalt, märksõnadeks privaatsete katuse-terrassidega luksuskorterid vaatega vanalinnale ning vanalinlikult sopiline sisehoov, väärtuslike materjalide kasutus ning väärikas vormikeel.

Hoone fassaad on kaetud harjatud ja ilmastikukindlaks immutatud riskihtpuitplaatidega, mille geomeetiline rütm resoneerub Balti jaama turu katusemaastikuga. Puitfassaad andis põhjuse nomineerida hoone 2017. aasta puitehitise tiitlile, mis on ilmekas näide puitarhitektuuri ning ühtlasi puitasumite olemuse muutumisest.

Kalamaja eksperimentaalelamu

Aadress: Vana-Kalamaja 20a
Arhitekt: Erki Valdre
Valmimisaasta: 1987
Tulevikustenaarium: Rekonstrueerimine

Eksperimentaalse fassaadiga paneelelamu Vana-Kalamaja tänaval mõjub möödakäijale intrigeeriva kurioosumina. See 30 aastat tagasi ehitatud, arhitektuurikonkursi tulemustest lähtuvalt kohandatud tüüpprojekt seeriast 121-076/1 on üksik näide Kalamaja ühest võimalikust tulevikuarengust. Mõttega nn Kalamaja rekonstrueerimisest on flirtinud Tallinna kunagine peaarhitekt Dmitri Bruns Tallinna II generaalplaani kontekstis (autorid D. Bruns, L. Haljak, M. Port jt, 1970)¹. ENSV Ehituskomitee loal ja Tallinna Teenindusvalitsuse tellimisel rajati hoone individuaalprojekti alusel elu- ja ärihoonena, kus lisaks 21 korterile asus juuksuri-, kosmeetika- ja maniküürisalong.

Ajal, mil linna kujundav tegur oli tööstus², oli arhitektuurikonkurss vahend linnaehituslikku konteksti ja koha vaimu ignoreeriva ehituspoliitika vastu. Tegutsedes maastoodetavate ehituselementide piirides, on arhitekt püüdnud ellu viia inimhõõtmelisi muudatusi. Loobutud on tüüpprojekti 5. korrusest. Rõdud on pooles

ulatuses suletud tiheda jaotusega akendega.

Rõdude puitekraanide külge olid ette nähtud riputustraadid metsviinapuude toetuseks. Tähelepanu väärib ka paneelelamu kohta erakordne detaili- ja motiivirohkus sissepääsude ja trepikojaakende disainis kui arhitekti kunstiline eneseväljendus.

Hoone katusele olid esialgses projektis ette nähtud variseinad pesukuivatuse organiseerimiseks, kuid arhitekti sekkumine elutingimuste mitmekesistamisesse sellega ka piirdub. Siseruumiliselt hoone tähelepanuväärne ei ole. Siiski on arhitektuuriajaloolane Mart Kalm mõtestanud tollaegset tüüpprojekteeerimise piiride kompamist just selle hoone näitel kui tõrkat sotsiaalset teadlikkust³.

Ühiskonnas prevaleeriv negatiivne suhtumine nõukogudeaegsetesse paneelelamutesse on tekitanud ka selle maja elanikes tahtmise ajalugu ümber kirjutada. 2006. aastal on valminud arhitekt Kaspar Kruuse projekt, mis pakub hoonetele välja mansardkatuse, eemaldab dekoori ning asendab selle puitvõrestikega.

Vana-Kalamaja 20a hoone on postmodernistliku eksperimendina tähelepanuväärne ning säilitamist väärt. Tasub mõtiskleda, kas ja kuidas on Tallinna linnaplaneerimise printsipiibid vahepealsel ajal üldse muutunud? Täna Kalamaja mereäär kujuneb samuti paljuski bürokraatia ja standardlahenduste kammitses piirides üksikotsuste kaupa.

Sõemaja

Aadress: Suur-Laagri 12
Arhitektuuribüroo Eek ja Mutso
(Madis Eek ja Margit Mutso)
Valmimisaasta: 2017
Tulevikustenaarium: Miljöola väärtustamine ja säilitamine

Kalamaja kitsaid tänavaid ääristav madal puithoonestus moodustab haruldaset hästi säilinud portree ühe kadunud ajajärgu linnaruumist. Kuid Tallinna trendipiirkonnana ägab Kalamaja erakordselt suure ehitussurve all. Takjatesse kasvanud tühjad kinnistud ja rämas agulimajad taanduavad vaikselt uusarhitektuuri ees, mille loojatel on täita keeruline

ülesanne – mõtestada lahti väljendi "sobituma miljöola konteksti" tähendus.

Lähtudes naaberhoonete räästa- ja harja-kõrgusest, järgides tänava väljakujunenud ehitusjoont ja hoonestusmahte, täidab Suur-Laagri 12 äripinnaga elumaja orgaaniliselt ühe linnaruumilise tühiku.

Maja arhitektuur püüab tabada Kalamaja olemust nüüdisaegses võtmes, leides inspiratsiooni naaberhoonete kurioossetest detailidest ja erilistest proportsioonidest, mis võivad näida isegi pisut kohmakad ja saamatud, kuid milles peitub iseloomu võlu⁴.

Tüüpilisest kinnisvaraarenduse projektist eristab seda hoonet tellija soov luua kodu endale ja oma perele, mistõttu ei ole realiseeritud detailplaneeringuga võimaldatud maksimaalset ehitusmahtu.

Visuaalselt muudab hoone eriliseks põletatud kuusepuidust, nn Yakisugi tehnikas töödeldud fassaad. See on maailma vanimaid viise puidu kaitsmiseks kahjuritest, ilmastikuolude ja paradoksaalsel kombel ka süttimise eest, mis annab hoonetele ürgse ja tõsise ilme.

Puitagulis, kus sõestunud majad jutustavad enamasti õnnetustest ja elule heitumisest, tekitab põlenud fassaad nii mõnelgi⁵ negatiivse paralleeli tuleroaks saanud puitelamutega. Olles üks esimesi sellise fassaaditehnika ehitatud näiteid Eestis, paneb hoone proovile harjumuseks kujunenud arusaamad ilust ja koledusest ning on värskendav vaheldus minevikunäolistele uutele hoonetele, mille projekteerimine Kalamaja täna valitsevaks tavaks on.

1. Intervjuu Dmitri Brunsiga. Tallinn 21. sajandi alguses. Sirp ja Vasar 17.07.1970
2. Meelak, Malle. Linnaplaneerijate päevamuresid. Sirp ja Vasar. 04.02.1972
3. Kalm, Mart. Eesti 20. sajandi arhitektuur. Tallinn: 2002, lk 423.
4. Väljavõte Suur-Laagri 12 eelprojekti seletuskirjast. OÜ Arhitektuuribüroo Eek ja Mutso, 17.07.2014
5. Paulus, Karin. 2016. aasta puitmajamaastik. Sirp. 11.11.2016.

Tekstid: Kaidi Õis

Lisainfo: info@arhitektuurimuseum.ee
tel +372 625 7000